

DE MIRAKELS VAN DE AARDE

-Ode aan de Loire-

Als het aankomt op wijn en gastronomie, geschiedenis en architectuur, op rozen en kaas, landschappen, tuinen, fietspaden en steden is de vrouwelijke Loire de stroom der Franse stromen. Van Sancerre tot Nantes, over een afstand van 500 kilometer, maken we een stroomafwaartse tocht voor een reis langs de boorden van de Grote Stroom, La Loire.

SANCERRE, KILOMETER 000

In de schemering dragen gevels de kleuren van de wijn, die langs alle kanten tegen de heuvel groeit. Honderd vijftig meter boven de Loire lokt het stadje met steile straten in grijs, wit en gelige tinten, de kleuren van de wijn. Sancerre rijpt in de vooravond van een nakende herfst. “Natuurlijk drinken we een goede Sancerre als apero”, lacht Véronika Turpin, de waardin

van La Pomme d'Or. Na chèvre rôti met vinaigrette de légumes krijg ik snoekbaars, “sandre, le poison selon arrivage”. De wijnen op de kaart dragen de naam van de vigneron, met voor- en achternaam, en dan naar ligging, terroir of legende een poëtische omschrijving. Met een “accent berrichon, le Français le plus correct”, zegt meesterkok Didier: “Qu'est-ce-que vous voulez de mieux? Il y a la Loire, la cuisine, le vin, un paysage magnifique, les gens. Et nos vignes sont des vrais jardins. Wat vraag je nu, de Loire vrouwelijk? Het is toch ook La Seine of La Garonne”. Dat antwoord zal ik vaker krijgen. Dan zeg ik: “het is le Rhône!”. Verbazing: nu je het zegt. Ze zoeken naar het waarom van dat feminiene geslacht. Antwoorden zijn amusant of leerrijk. Natuurlijk zijn de Seine met Parijs en Normandië, de Garonne met Bordeaux of de Rhône met Bourgogne, Lyon en de Camargue schitterende waterlopen. Maar als Grote Stroom is de Loire een snoer van historie, natuurpracht en menselijke oogst. La Loire is de even wilde als genereuze dame, die verleidt met gulle rijkdom. In Sancerre, niet vanaf de bron want ze is meer dan duizend kilometer lang, maar op de grens met de Berry begin ik een tocht stroomafwaarts tot aan de monding voorbij Nantes, waar ze haar verhalen uitstort in de Atlantische Oceaan.

GIEN, KILOMETER 051

Over het Canal Latéral vaar ik het Pays-de-la-Loire binnen. Rust zelve: dorpsbrug, zon op het water, vogels, traag tempo. Alain Charmetant van Charmes Nautiques heeft een korte initiatie gegeven: “je huurt een boot voor zes tot acht mensen, een weekend of langer. Je vaart zelf en slaapt aan boord. Niet op de Loire, te gevaarlijk, wel op een netwerk van kanalen. C’est une évasion fluviale au coeur de la France, amper zes kilometer per uur. Neem je tijd, ontdek tradities, geniet een maal aan boord of in een restaurant. Landschappen zie je vanuit ander perspectief en als beginnend schipper heb je geen problemen”. Bij Briare vaart mijn schuit op de Pont-Canal over de Loire: obelisk met draken, koper uit de negentiende eeuw, pijlers en miljoenen klinknagels maken van Eiffels zeshonderd meter lange brug een kunstwerk. Voor het eerst de stroom: gouden oevers, op zandbanken roesten aalscholvers, eilanden dobberen langzij, tussen populieren wuift de kerktoeren. Vlak land, breed water, met nucleaire centrales en maïsvelden oogt de Loire niet altijd mooi. Toch verrast het eerste kasteel dat Gien domineert. Aan de oever ontmoet ik Jacques Fuchs, president van de Confrérie Fis d’Galarne: “fis is afkorting voor zoon, Galarne is de noordwestenwind die zeelui het uitvaren belet. Als mauvais garçons die van de stroom houden, kiezen wij voor die naam: de enige wind waarbij je vanuit Orléans stroomopwaarts kunt varen. Tegendraads, de Loire is altijd ontembaar geweest: metamorfosen van zandbanken, wisselende diepgang, verraderlijke stromingen, draaikolken, dijkbreuken, overstromingen, mist en ijsschotsen maken van het schippersleven een hard beroep. Eeuwenlang dreven de chalandoux of binnenschippers handel met platboten, schuiten en zeilboten. Dat patrimonium willen we bewaren: varen ze ten westen van Orléans met grote gabares dan maken wij platboten, toues cabanées met een huisje, guilles zonder kiel of oude futreaux. Eén keer per jaar proberen we naar Nantes te varen,

wat niet makkelijk is. Elle reste sauvage, zelfs in deze eeuw. De Loire is onze maîtresse, nos femmes sont jalouses”. Met z’n copain gooit Jacques de trossen los en verdwijnt onder de bogen van de stenen brug.

ORLEANS, KILOMETER 125

Nu is de inwijding voltooid: het Musée de la Marine van Châteauneuf-sur-Loire vertelt het dagelijks leven op de Loire. Voor me ligt een van de rijkste regio's van Frankrijk: zwanger van koninklijke geschiedenis, bebouwd met tientallen kastelen, briljante tuinen, historische steden, charmante dorpen en een groene tuin die al het goede van moeder natuur voortbrengt. Na een overnachting in Château de Champvallins, een adres in empire, bezoek ik een kostbare drievuldigheid: de waterburcht in Sully-sur-Loire, de abdij van St-Benoît-sur-Loire en het Karolingisch kerkje in Germigny-des-Prés. Een intermezzo van architectuur. Dan verrijst in een kromming de eerste grootstad: kathedraaltorens, een onderkomen kade. “In de oudheid bloeide in Orléans de handel, nu maken we de kades aantrekkelijk. Les Orléanais flaneren, joggen, fietsen, we keren terug naar la Loire,

die haar bocht naar het westen maakt'', zegt gidse Isabelle Leteur. Strakke straten leiden naar haar beeld, een bistro draagt haar naam, in de kerk herdenken glasramen haar heldhaftig verhaal: Jeanne d'Arc, de Maagd van Orléans. Zo beginnen historische verhalen, zo pronkt de Loire met een kraal van steden, die versmelten tot een mozaïek van l'histoire française. Koningsnamen en opvolgingen vergeet ik, maar die geschiedenis paradeert voorbij in imposante architectuur, met kastelen, burchten en kloosters. 's Morgens zet de zon het kasteel van Blois of Saumur in vlam. De heiligen van Tours bezoek ik in tufsteenwitte kerken, op de Place Plumereau met vakwerkgevels eet ik een broodje met rillettes. Op wandelafstand van Amboise slenter ik door de tuin van Le Clos Lucé, de residentie waar Leonardo da Vinci z'n laatste jaren sleet. Overal vertellen gidsen boeiende verhalen. In Angers krijgen zwarte torens kleur in de avondgloed, in Nantes tekent Bretoense erfenis de kunststad. Dagenlang rijgt de Loire verhalen aaneen, een puzzel van geslachten, koningen, jaartallen en veldslagen, van zoektochten naar identiteiten en Franse historie.

MEUNG-SUR-LOIRE, KILOMETER 146

Voor een kort traject laat ik me verleiden tot een fietstocht. Voorbij de tuin van het Parc floral de la Source kronkelen dijken in een zachte bries. De stroom is nabij, soms breed en wild, dan vertakt en zomers kabbelend. Zachte bochten, verre overkant, functionele of romantische bruggen. Soms herinnert de Loire meer aan een rivier in het Zuidamerikaanse regenwoud dan aan een stroom die het Europese Avondland voorspoed heeft gebracht. In gezellig Meung-sur-Loire heeft Stéphane Chassine met Les Jardins de Roquelin een Engelse tuin geschapen. Overal geurt de Loire naar bloemen. Sinds de middeleeuwen is ‘le jardin’ een harmonie van kleuren, vormen en patronen. Kloosters onderhouden tuinen met kruiden, bomen en vijvers. In de vijftiende eeuw bloeien symmetrische perken en weelderige rozen. De renaissance pronkt met uitgebreide tuinen, fonteinen en groentenpercelen zoals in Villandry. Een doolhof, parken als lusthoven, Franse en Engelse stijl, overdaad tussen de tuinen van hertog René d’Anjou en de hedendaagse rozenparadijzen. Zo vind ik een chambre d’hôte bij de Belgische gastvrouw Elsie De Raedt, die in Chinon haar Jardin des Roses laat geuren op het ritme van de seizoenen. En ja, ze welken ook tussen de ruïne van de Prieuré de St-Cosme, rond het graf van dichter Pierre de Ronsard, die ook een ode aan stroom en bloem schreef: “La rose est des fleurs la plus belle... La rose est le bouquet d’Amour”.

MONTLIVAUT, KILOMETER 177

Geen Loire zonder goed eetadres. Voor ik me overgeef aan de praal van de kastelen doe ik me te goed aan de auberge annex verfijnde keuken van La Maison d’à Côté in het gehucht Montlivault. “Tuin, weide, stroom, zee, ik maak gerechten enkel met streekgebonden en verse producten”, zegt Ludovic Laurenty: “snoekbaars, paling, ik zeg maar wat, soepen, rabarber, een weelde aan groenten, tomaat en sjalot, framboos,

aardbei. Sauzen, confituur, vinaigrettes, cassis. Lokale specialiteiten van crêpe de Chavignol tot het fruit van Anjou. Les miracles de la terre, in hun eenvoud en raffinement. We putten uit de vruchtbare Touraine, Bretagne is dichtbij, de wijngaarden verrassen met verschillende terroirs. Dit is echt de tuin van Frankrijk! Voor ons primeert de kwaliteit. La cuisine, c'est gourmande. Een goede tafel, de wijnkaart, het klimaat, het landschap met valleien en heuvels met onze geschiedenis: dat uitleggen, blijft raadselachtig". Genot bij de lunch, genot bij valavond: van Sancerre tot Nantes is de Loire ondenkbaar zonder goede eetadressen. Het is een late wijsheid: de Loire is ook op je lijn letten.

BLOIS, KILOMETER 187

In de schaduw van het kasteel van Blois schuif ik in Le Triboulet de voeten onder tafel voor een lunch met Nathalie Beynac van Organisation Val de Loire: “in 2000 heeft de Unesco de stroom tussen Sully-sur-Loire en Chalonnes-sur-Loire aan het patrimonium toegevoegd. Dat is een strook van 280 kilometer met steden, kastelen en kloosters, met culturele

landschappen als tuinen en wijngaarden: l'eau, la vigne, la pierre, le jardin, l'histoire, alles is erfgoed. Geen klassieke definitie, want in tegenstelling tot andere sites heeft de Unesco de Loire in haar geheel gecatalogeerd. Zo is Val de Loire de grootste Franse site, met een structuur waarin we toeristische projecten opzetten: fietspaden, navigatie met traditionele boten en kano's, bruggen zoals die van Calatrava in Orléans. Nucleaire centrales zijn problematisch, maar met een brede argumentatie willen we ze als kastelen van de twintigste eeuw betrekken in het project. Sinds de twaalfde eeuw zijn mensen bezig met het onderhoud van de stroom als een van de belangrijkste commerciële en culturele aders in Frankrijk. Onze slogan is 'un fleuve aménagé à menager', al blijft de Loire ook altijd die wilde stroom".

CHENONCEAU, KILOMETER 250

Zuidelijk van de Loire lokten uitgestrekte wouden van Sologne de Franse koningen voor de jacht. Van het sprookjespaleis Cheverny rijd ik naar het uithangbord van de Loire: boven bomen en hemel torent Chambord met talloze torens en

schoorstenen. Het kasteel verplettert: majestieus voor de ene, een gedrocht voor de andere, maar altijd imposant. Kastelen zijn de trots van de Loire: het zouden er 140 zijn, langs de oever, boven een stad, verscholen in bossen of aan de stroming van een bijrivier. Overal duiken ze op. Aan de zuidoever is Chaumont-sur-Loire een dorp onder een kasteel, Langeais oogt als versterkte ridderburcht, Ussé fonkelt wit voor Doornroosje, Azay-le-Rideau weerspiegelt in de vijver. In Blois, Saumur en Angers zijn de kastelen de bewaker van hun stad. Soms zijn ze leeg, vaak bekleed met meubilair, wandtapijten en boeken, altijd zijn het huizen vol grandeur en geschiedenis van koningen en adellijke geslachten. En het zijn ook kastelen van vrouwen, van koninginnen en maitresses: Loches met Agnès Sorel, Azay met Philippa Lesbaky en boven alles dromerig Chenonceau dat met galerijen de Cher overspant. Daar vertelt een audiogids beruchte verhalen over Catherine Briconet, Diane de Poitiers en Catharina de Medici. Van alle châteaux met een ziel is Chenonceau het meest gebenedijd onder de kastelen.

CHINON, KILOMETER 342

Sinds Romeinse tijden zijn de oevers bebouwd met wijngaarden. Volgens de legende heeft de heilige Maarten in de vierde eeuw wijnstokken geplant in Vouvray. Onaardse monniken teelden druiven rond hun kloosters. Sinds mensenheugnis is de Loire gezegend met talloze vignobles en de bijhorende appellations van rode, rozé en witte wijnen. Overal stop ik voor een glas uit Sancerre, Touraine en Chinon, Anjou-Saumur en Muscadet. In de kelder van de gebroeders Paul en Benoît Fouassier keur ik de laatste oogst, op een dorpsterras of onderweg naar de volgende stad proef ik lokale wijn, in restaurant La Villa mon Rêve schenkt Gérard Ryngel verrassend rijke muscadets, op een plein in Saumur parelt schuimwijn en op een Loire-hellingen plukt Anne Athimon de laatste gamay-druiven. En in Chinon dring ik binnen in het rijk van de cabernet franc: dat is de ontdekking

van een eigzinnige vrucht. “Een druif met karakter, zoals een moeilijke vrouw”, lacht Nicolas Grosbois: “sensueel en delicaat, maar schitterend: ze verleidt je als je haar begrijpt. C’est un vin comme la vie, comme l’amour fort”. Met zo’n verscheidenheid aan terroirs, microklimaten en druiven is een reis naar de Loire zonder een goed glas wijn een verarming.

SAUMUR, KILOMETER 366

Op het oeverstrand speelt een gezelschap pétanque. Bij de samenvloeiing van Vienne en Loire dollen kinderen in het water, terwijl schoonheden zonnen. Aan de overkant ligt Candes-St-Martin, met de kerk waar Sint Maarten is gestorven. Het dorp koestert de titel ‘un des plus beaux villages de France’. Zoveel te zien, een stroom zonder einde. Brissac en Serrant zijn kastelen waarvan de renaissancestijl even harmonieus als impressionant is. Iedereen stopt bij de kerk van Cunault, iedereen maakt een omweg naar het Romaanse klooster van Fontevraud, waar onder hoge gewelven de graven van Richard Leeuwenhart en koninklijke Plantagenets rusten. Maar omdat dagen eindig zijn, moet ik overnachten. Rond het dorp Turquant

liggen troglodietengrotten, die zijn ingericht als huis, restaurant, champignonkwekerij of wijnkelder. “Comme c’est un troglo j’ai chauffé un peu”, zegt Paola Tranchant: de logies met in tufsteen uitgehakte badkamer is lekker verwarmd. Uitgeslapen kom ik toe in omneveld Saumur, dat befaamd is voor de protestantse academie en paardencultuur. In een groen landschap huist ook de equestrale trots van de stad, de École Nationale d’Équitation. “We dresser en paarden, vormen trainers en ruiters voor grote concours, van nationaal tot de Olympische spelen”, zegt Frédérique Said, “en we zijn de thuis van het Cadre Noir, een van de vier toprijsscholen in Europa, dat ook optredens voor het publiek verzorgt. Met 45 cavaliers grand-maître is het Cadre Noir een levend deel van het cultureel patrimonium”. En dan, want het eindigt niet, sta ik voor de burcht van Angers waar ik een van de verbluffendste erfenissen van de Loire bewonder: de wandtapijten van de Apocalyps, die in taferelen van blauw en rood het reddingsverhaal van Johannes vertellen. Hoe langer ik de stroom begeleid, hoe intenser historische charmes versmelten met de verleidelijkheden van de Loire.

VARADES, KILOMETER 462

In Varades groet ik Yannick Perraud, een van de laatste Loire-vissers: “wij zijn vissers van vader op zoon, al sinds 1769. Mijn kindertijd heb ik in dit dorp gesleten, maar als ingenieur op scheepswerven ben ik altijd willen terugkeren. Twintig jaar beoefen ik nu professionele visvangst, vooral op paling. Van één oktober tot half februari vang ik zo’n 60.000 stuks met guideaux, dat zijn vaste sleepnetten. Maar er is minder anguille dan vroeger, zoals er van alle vis minder is. Dat ligt niet aan ons: stroom en milieu degraderen. Sinds 1970 is het water twee graden warmer door het klimaat en de nucleaire centrales. De Loire is bedreigd, al blijft het le fleuve le plus propre de la France. Andere vis? Van januari tot april vangen we lamproie. Half mei komt l’alose als een grote sardien uit zee. ‘s Zomers

staat een beetje mulet op de kaart. September tot december vangen we snoekbaars uit het oosten, nog een zoetwatervis is brochet. Zalm vissen, is verboden omdat hun aantal dramatisch is gedaald door de hydro-elektrische dammen. Vissers zijn graadmeters voor de gezondheid van de stroom. Straks vaar ik uit, 's nachts, want paling ontvlucht het licht. Dit beroep geeft me grote voldoening: mondvoorraad aan boord, veel contact met de natuur, soms ben ik enkele uren alleen op de donkere stroom. Hoewel we altijd met twee vissen, omwille van het fysiek harde werk en de gevaarlijke Loire. Si la pêche est bonne le fleuve est bon. La Loire est une dame généreuse”.

NANTES, KILOMETER 503

De laatste stad met haar hertogenlijke burcht is een belangrijke haven: op de grens met Bretagne is Nantes commercie, met oude kades, winkels en herenhuizen. Achter een gevel staat het geboortehuis van Jules Verne. Met een navette vaar ik naar Trentemoult, dat als kleurrijk vissersdorp op de linkeroever ligt. In restaurant La Civelle, met choucroute de la mer en een fles muscadet, ontmoet ik Philippe Ouzounian: “zes jaar geleden

wandelde ik als schrijver en comédien langs de Loire, van bron tot monding en omgekeerd. Voor werk en inspiratie, voor een boek en het gezelschap Les Chemins de la Loire. Als je dicht bij de stroom leeft, kan je niet anders dan verliefd worden. Waarom la Loire vrouwelijk is? In het Latijn is het een godin, naar Gallo-Romeinse traditie is ze altijd vrouwelijk geweest. Maar natuurlijk ook door haar karakter: onvoorspelbaar, grillig, blond door haar zandbanken, onstuimig want getourmenteerd, mysterieus, vaak oeverloos, sensueel en ontvankelijk. Zoals een heks trekt ze mannen aan, ze is gevaarlijk want velen zijn verdronken. Ze is de verleidelijke en dodelijke Belle Sorcière. La Loire is een personage met wie je altijd een verhaal hebt”. Afscheid, ik steek de stroom over, maak een korte klim naar het beeld van de kleine Jules, waar ook kapitein Nemo naar de einder staart. Gedrieën kijken we dromerig naar de stroom, naar de verre monding en de oceaan, naar de eeuwige bewegingen van La Loire.

Verschenen in Grande, 25.06.09.